

УДК 332.145:330.341.1

Н.Е. Красностанова, канд. екон. наук, доц.,
Н.П. Артем'єва, магістр,
Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр.
при Президентіві України

МОДЕЛЬ “РЕГІОНАЛЬНА БАЗА РОЗВИТКУ” ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ

Н.Е. Красностанова, Н.П. Артем'єва. Модель “Регіональна база розвитку” як засіб підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності регіону. Досліджено проблеми державного стимулювання інвестиційно-інноваційних проектів регіонів в Україні та за кордоном як перспективний розвиток економіки держави в цілому. Проведено науково-теоретичне обґрунтування та розробка механізмів регулювання інвестиційно-інноваційних проектів регіонів. Запропоновано та обґрунтовано авторську модель регулювання інвестиційно-інноваційного розвитку регіону “Регіональна база розвитку”.

Н.Э. Красностанова, Н.П. Артемьева. Модель “Региональная база развития” как средство повышения эффективности инвестиционно-инновационной деятельности региона. Исследованы проблемы государственного стимулирования инвестиционно-инновационных проектов регионов в Украине и за границей как перспективное развитие экономики государства в целом. Проведены научно-теоретическое обоснование и разработка механизмов регулирования инвестиционно-инновационных проектов регионов. Предложена и обоснована авторская модель регулирования инвестиционно-инновационного развития региона “Региональная база развития”.

N.E. Krasnostanova, N.P. Artemieva. The “Regional development base” model as a means of improving the efficiency of investment and innovation activity in the region. The problems of state support to stimulate regional investment and innovation projects in Ukraine and abroad as a promising development of the state economy as a whole are investigated. The scientific-theoretical substantiation and development of mechanisms to regulate investment and innovation projects of the regions are made. The author's model of regulating investment-innovative region's development “Regional development base” is proposed and grounded.

Актуальність дослідження проблем інноваційної економіки в Україні обумовлена виходом її економіки з тривалої кризи. Перші ознаки поживлення економічної активності логічно поставили питання про джерела економічного зростання і контури моделі для забезпечення його динаміки. Національна інноваційна система (НІС) є важливою передумовою успішного відродження національної економіки, її адаптації до умов міжнародної конкуренції [1].

Одним із значних досягнень новітньої економічної науки слід вважати створення концепції НІС. Вона активно розроблялася науковцями у 80-х роках минулого століття [2, 3]. Першим систематичним викладом концепції вважається колективна праця “Технічний прогрес та економічна теорія” (1988 рік). Провідні дослідники проблем інноваційного розвитку формулюють три основні методологічні принципи концепції: базування на ідеях економічної динаміки; аналіз інституційного контексту інноваційної діяльності як її суттєвої складової; визнання особливої ролі знань в економічному розвитку [4, 5].

Вітчизняні науковці постійно вказують на необхідність інноваційно-інвестиційного напрямку розвитку економіки країни та її регіонів і потребу його якнайшвидшого запровадження в життя [6, 7]. Лише таким чином можуть бути реалізовані амбіційні плани країни і забезпечений економічний та технологічний прориви. Проте цілий ряд проблем

потребують подальшого опрацювання [8, 9]. Це, зокрема, стосується розвитку НІС, розробки та обґрунтування моделі регулювання інвестиційно-інноваційних проектів регіонів.

Загальними методологічними принципами побудови НІС є наслідування ідеям про конкуренцію на основі інновацій в корпораціях як головному чиннику економічної динаміки, про роль інноваційної діяльності як чинника, що прямо впливає на її зміст і структуру [10].

У своїй генерації інноваційна система комплектується з урахуванням властивих для тієї чи іншої країни чинників, насамперед її території, наявності природних і трудових ресурсів, особливостей історичного розвитку інститутів країни та форм підприємницької діяльності. Такі чинники є основними детермінантами щодо напрямку й швидкості еволюції інноваційної активності.

Крім цього кожна НІС характеризується заданою структурою та певним ступенем упорядкованості, що передбачає достатню стабільність інституційної взаємодії (рис. 1).

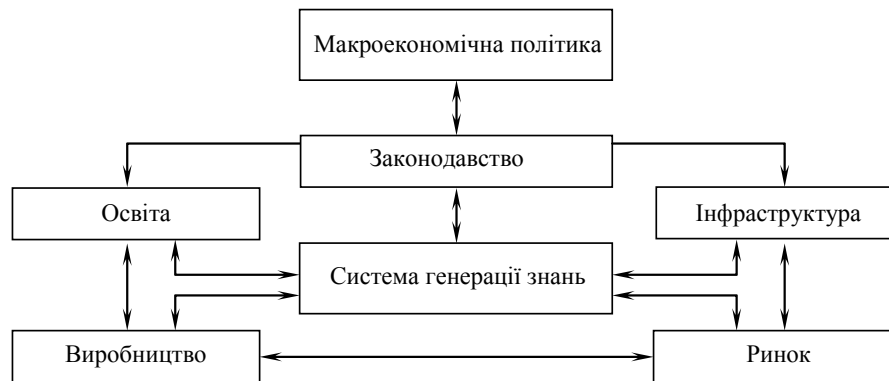

Рис. 1. Основні підсистеми національної (державної) інноваційної системи та взаємодія між ними

Основними елементами НІС виступають: генерація знань; освіта і професійна підготовка; виробництво продукції та послуг; інноваційна інфраструктура, зокрема й фінансове та інформаційне забезпечення.

Партнерство держави та підприємницького сектора в інноваційній сфері повинно стати одним із пріоритетів у політиці уряду, який потребує вироблення механізмів такої підтримки та законодавчого забезпечення з боку держави.

Ідеологія НІС широко застосовується в розвинених країнах світу, але має різні цілі. Так, наприклад, у Франції мета національної інноваційної системи полягає в створенні додаткових робочих місць, а в Німеччині — розвитку прогресивних технологій.

В Україні після важкої кризи всіх сегментів науково-технічної сфери 90-х років минулого століття тільки почалося поступове формування нових, переважно ринкових форм інноваційної діяльності. Проте сучасний стан вітчизняної НІС все ще характеризується суттєвим дисбалансом, непослідовністю державної політики щодо стимулювання інноваційної активності підприємницького сектора.

За наявності фактично всіх типових елементів НІС країна принципово відрізняється дуже високою часткою державного сектора, повільним формуванням крупних наукоємних корпорацій, відносно слабким розвитком малого інноваційного бізнесу, а також фондового ринку і венчурного капіталу як джерел фінансування інноваційних проектів.

Адаптація інноваційної системи України проявляється у зміні моделей інноваційної діяльності. Про це свідчить введення принципів конкурсного фінансування досліджень, поява нових форм організаційної та економічної підтримки інноваційного бізнесу, поступове формування системи податкового стимулювання науки та інновацій, законодавче забезпечення прав інтелектуальної власності, формування нових підприємств, що здатні до створення та реалізації комерційно привабливих інноваційних проектів.

Разом з тим, нові завдання державної політики реалізуються не повною мірою, особливо в сфері розробки інноваційної, структурної, інвестиційної політики уряду.

Світова практика доводить, що для забезпечення стабільності розвитку НІС інвестиції повинні складати 19...25 % ВВП. В Україні ж цей показник протягом трансформаційного періоду показує тенденцію до скорочення з 18,6 % у 1990 р. до 11,7 % у 2009 р. В промислово розвинених країнах питома вага витрат на наукові і науково-технічні розробки складає приблизно 3 % ВВП, а в Україні — майже в три рази менше [11].

В Україні приділяється певна увага активізації інноваційної діяльності. У 2003 р. Законом України “Про пріоритетні напрями інноваційній діяльності в Україні” визначені фонди і методи фінансування інноваційної діяльності. За останні п’ять років в Одеському регіоні ситуація з інноваційною діяльністю підприємств в цілому покращилась: якщо в 2005 р. інноваційною діяльністю займалися 42 підприємства, то в 2009 р. — 49 [12] (рис. 2). Хоча в порівнянні з 2007 р. (54 підприємства займалися інноваційною діяльністю) спостерігається тенденція до зменшення кількості підприємств. Також важливо відзначити, що у 2009 р. тільки два підприємства займалися інноваційною діяльністю за рахунок Держбюджету і жодне підприємство Одеського регіону не отримало коштів на інноваційну діяльність з місцевих бюджетів.

Проведене дослідження інноваційної активності підприємств Одеської області показало, що значущість чинників гальмування інноваційної діяльності оцінюється таким чином (з 89 % обстежених): відсутність коштів у замовника (54 %), високі кредитні ставки банківських установ (44 %), значні витрати, що пов’язані з нововведеннями (39 %), недосконалість законодавчої бази в податковій сфері (37 %), труднощі з сировиною (32 %).

У розвинутих країнах локомотивом інноваційного розвитку держави є технопарки (рис. 3). Технопарки — ефективні осередки зародження й зростання нових галузей промисловості, центри розвитку технологій XXI століття. Що дуже важливо — технопарки, в яких зосереджуються інтереси університетів, наукових центрів, промисловості, регіональної та місцевої влади, породжують синергетичний ефект, оскільки вони є місцем спілкування людей, чий інтереси збіглися в якихось напрямках розвитку науки і технологій та їх комерціалізації.

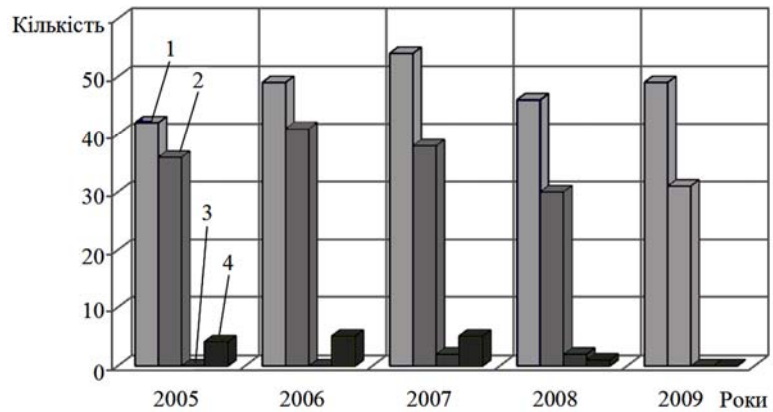

Рис. 2. Групування промислових підприємств Одеського регіону за джерелами фінансування інновацій: 1 — кількість підприємств, які займалися інноваційною діяльністю; 2 — із них за власний рахунок; 3 — із них за рахунок держбюджету; 4 — із них за рахунок кредитів

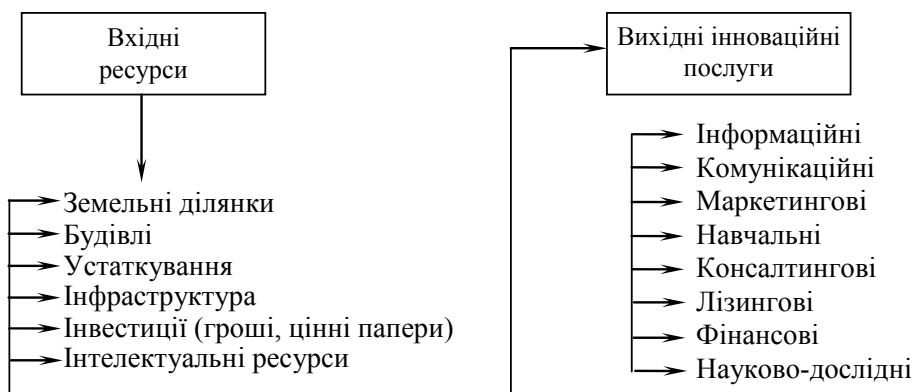

Рис. 3. Технопарки — самостійна господарська форма, що перетворює ресурси на вихідні інноваційні послуги

В Західній Європі 60 % продукції, що випускається, має ознаки інноваційності, в Україні — лише півтора відсотка. Усе тому, що держави Заходу тримають на контролі інноваційні розробки.

Найбільша проблема інноваційного розвитку в країні — відсутність системи інститутів, що забезпечують безперервний процес впровадження винаходу у масове виробництво. Для цього було створено технопарки.

В Україні з 10 існуючих технопарків реальними винахідницькими проектами займаються лише три. Головна причина в тому, що гроші виділяються на установу в цілому, а не на конкретну розробку, якою вона займається. Вітчизняна економіка та менталітет громадян виявилися неспроможними для сприйняття технопарків.

Досі не створено систему фінансової підтримки інноваційних проектів, немає і законодавчого механізму регулювання венчурної діяльності. Так, за даними Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку в країні зареєстровано 10 інвестиційних фондів, із яких сім — венчурні. Обсяг залученого венчурного капіталу оцінюється приблизно в 400 млн USD. Та фактично інвестовано не більше 100 млн, що становить менше двох доларів на душу населення. Для порівняння, в Російській Федерації у венчурних фондах накопичено 2,5...3 млрд €, інвестовано 375 млн € в 125 компаній, а в країнах ЄС щорічні надходження до венчурних фондів становлять 50...60 USD на одну особу [13].

Останніми роками в Україні зроблені спроби по збереженню і розвитку наукового, науково-технічного і інноваційного потенціалу. Прийнята “Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004 — 2015 роки”, реалізуючи яку вітчизняні вчені приступили до розробки концепції інноваційної моделі розвитку економіки. Проте роль і місце НІС в даній концепції не визначено, не конкретизовано її структуру. 2 червня 2010 р. було презентовано Програму економічних реформ на 2010 — 2014 рр. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”, підготовлену Комітетом з економічних реформ при Президентові України. Цей документ, хоча і відрізняється від попередніх подібних програм раціональним характером, однак не має чітко сформованих механізмів реалізації, і роль НІС не визначена.

На цьому шляху Україна зіткнулася з цілим рядом проблем:

- відсутність системної, чітко структурованої законодавчої бази для здійснення всіх стадій інноваційної діяльності, а також нормативно-правової бази, що є регулюючою умовою створення підприємств і норм взаємин між суб’єктами інноваційної інфраструктури;

- обмежений платоспроможний попит на внутрішньому ринку на передові технології і нововведення;

- нерозвиненість спеціальних фінансових механізмів підтримки окремих елементів інноваційної структури, інноваційного підприємництва і самостійних інноваційних проектів;

- відсутність дієвих механізмів реалізації, визначених державою, пріоритетних напрямів розвитку науки і технологій, множинність наукових організацій, що претендують на відповідну державну підтримку;

- ослабленість коопераційних зв’язків між науковими організаціями, установами освіти й виробничими підприємствами;

- нерозвиненість сучасних форм інноваційного менеджменту та комерціалізації нововведень;

- низька інноваційна активність провідних промислових підприємств;

- низька інформаційна прозорість інноваційної сфери, а також відомостей для приватних інвесторів і кредитних організацій про об’єкти вкладення капіталу з потенційно високою прибутковістю;

- низький рівень розвитку малого інноваційного підприємництва;

- низька інноваційна культура населення та підприємців.

Тому істотним резервом для розширення можливостей інноваційного зростання в масштабах держави є адаптація технологічних парків на українську економіку і розвиток інноваційного потенціалу регіонів.

Регіональний підхід до інноваційної діяльності передбачає, по-перше, доведення макроекономічних реформ до кожного регіону, а по-друге, створення в регіонах передумов, які

реально потрібні сьогодні для ефективної діяльності виробників. Це означає, що після введення ринкової економіки в регіонах повинні змінитися як спонукальні мотиви, так і умови взаємодії між інноваційною сферою і сферою управління регіонами, які мають проявитися їх зацікавленістю і потребою один в одному.

Для активізації інноваційної та інвестиційної діяльності на регіональному рівні пропонується утворити “Регіональну базу розвитку” (рис. 4).

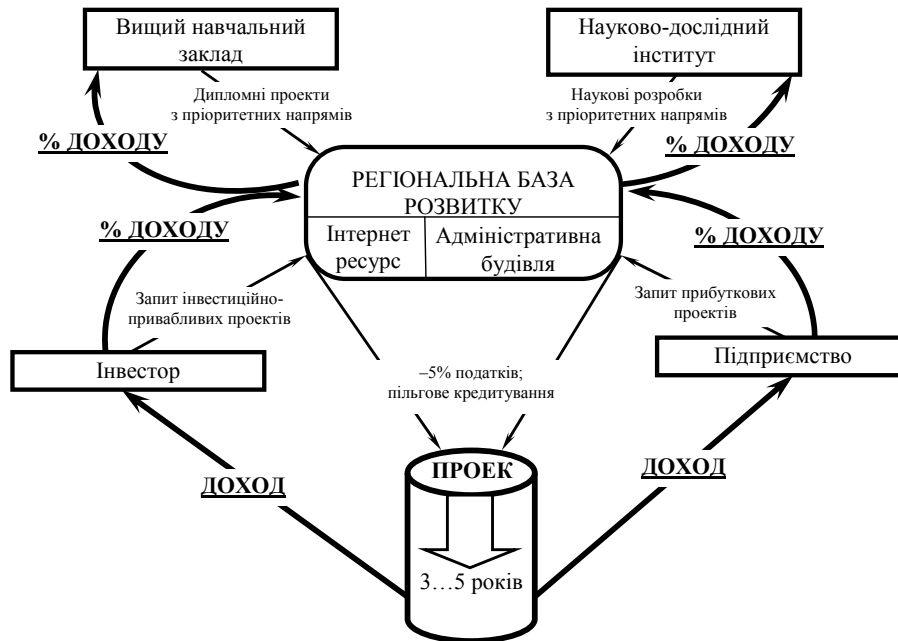

Рис. 4. Принципова схема роботи “Регіональної бази розвитку”

Співпраця “Регіональної бази розвитку” з науковими організаціями, установами освіти, виробничими підприємствами та потенційними інвесторами через засоби масової інформації повинна здійснюватися на підставі законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України та органів місцевої влади задля формування пріоритетних напрямків розвитку регіону.

На початковому етапі функціонування “Регіональної бази розвитку” залучення до участі в ньому наукових організацій, установ освіти, виробничих підприємств і потенційних інвесторів планується здійснювати за допомогою засобів масової інформації.

Незначне фінансування (лише організаційні витрати) є привабливим для участі органів місцевої влади в запропонованому проекті.

Ефект від створення “Регіональної бази розвитку” полягає:

- у прозорості співпраці між інвестором та підприємством;
- у створенні єдиної бази даних про об’єкти вкладення капіталу з потенційно високою прибутковістю, що привабить інвесторів до інноваційної діяльності;
- в отриманні додаткових коштів на підтримку науки і освіти регіону в перспективі;
- в активізації інноваційної та інвестиційної діяльності на регіональному рівні;
- у формуванні дієздатної національної інноваційної системи.

Таким чином, регіональний підхід до інвестиційно-інноваційної діяльності створить необхідні умови для активізації інноваційних процесів в економіці, повноцінного використання потенціалу науки в процесі технологічної модернізації економіки і створить дієздатну національну інноваційну систему й інфраструктуру інноваційної діяльності як на регіональному, так і на державному рівнях.

Література

1. Гитман, Л.Дж., Основи інвестування. Пер. з англ. / Л.Дж. Гитман, М.Д. Джонк. — М.: Діло, 1997. — 120 с.
2. Lundvall, B.-A. How Europe's economies learn / B.-A. Lundvall, E. Lorenz. — Oxford: Oxford University Press, 2006. — 143 с.
3. Freeman, C. The Economics of Industrial Innovation, Harmondsworth. / C. Freeman — Penguin Books, 1974. — 174 с.
4. Nelson, R. National Innovation Systems / R. Nelson. — A Comparative Analysis, 1993. — 549 с.
5. Иванова, Н. Национальные инновационные системы. / Н. Иванова — М.: Наука, 2002 — 245 с.
6. Шумпетер, Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. Шумпетер; предисл. В.С. Автономова. — М.: ЭКСМО, 2007. — 864 с. (Антология экон. мысли).
7. Логвиненко, В.И. Актуальные проблемы привлечения инвестиций в угольную промышленность / В.И. Логвиненко, А.И. Амоша, С.В. Янко // Економіка пром-сті. — 2002. — № 4. — С. 80 — 86.
8. Економічний розвиток і державна політика: навч. посіб. / Ю. Бажал, О. Кілієвич, О. Мертенс та ін.; за заг. ред. Ю. Сханурова, І. Розпутенка. — К.: Вид-во УАДУ, 2001. — 480 с.
9. Геєць, В. Економічні засади правового регулювання господарських відносин / В. Геєць, А. Гриценко // Економіка України. — 2008. — № 5. — С. 4 — 18.
10. Лукінов, І.І. До питання про концепцію і модель сучасного економічного розвитку України / І.І. Лукінов // Економіка України. — 2001. — № 6. — С. 4 — 10.
11. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації": Постанова Верхов. Ради України від 27 червня 2007 р. № 1244 V // Відом. Верхов. Ради України. — 2007. — № 46. — 525 с.
12. Статистичні дані по Одеській області за 2003 — 2009 рр. / Держкомстат. України. Голов. упр. статистики в Одес. обл. — Одеса, 2010. — 17 с.
13. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. / Держкомстат України. — К. 2009. — 362 с.

Рецензент д-р екон. наук, проф. Одес. регіон. ін-ту держ. упр.
Нац. акад. держ. унр. при Президентіві України Ахламов В.Г.

Надійшла до редакції 21 жовтня 2010 р.